

Diederik Brink en Rolf Harbers

Wie zijn zij?

Een analyse van Huntingtons visie op de Amerikaanse identiteit

In onderstaand artikel nemen Diederik Brink en Rolf Harbers het recentelijk uitgekomen boek over de Amerikaanse cultuur van Samuel Huntington onder de loep. Daarbij bestrijden ze vooral zijn idee dat het Angelprotestantisme de culturele kern van de Verenigde Staten vormt.

In 1997 brak Samuel Huntington, hoogleraar aan Harvard University, bij het grote publiek door met zijn boek *The clash of civilizations and the re-making of world order*. Het boek verscheen na de uitgebreid bediscussieerde publicatie van "The clash of civilizations?" in 1993 in het toonaangevende blad *Foreign Affairs*. Nu heeft Huntington het boek *Wie zijn wij? Over de Amerikaanse identiteit* geschreven, waarin hij de identiteit van één van de eerder door hem geïdentificeerde beschavingen, de westerse, of beter, de Amerikaanse, nader uitwerkt. In zijn nieuwe boek poneert Huntington de spraakmakende en gewaagde visie dat niet de Verlichting, maar de Reformatie het ideologische primaat van de Amerikaanse cultuur is. Hiermee breekt hij met de alom geaccepteerde veronderstelling dat de culturele kern van de Verenigde Staten gebaseerd is op de ideeën van de Verlichting. Veeleer is Amerika, in de ogen van Huntington, een angelprotestants land. In dit artikel zullen wij pogen te inventariseren wat voor haken en ogen er zitten aan een dergelijke stellingname. Daarbij zullen wij enerzijds kijken naar Huntingtons argumentatie en anderzijds naar de mogelijke politieke implicaties van zijn stellingname.

Historiografische context en methodiek

Het nieuwste boek van Huntington vertoont duidelijke parallellen met zijn eerdere werk, *The clash of civilizations*. Zo beschrijft Huntington in beide boeken een wereld die enerzijds steeds verder verbonden raakt door migratie, communicatie en verkeer, maar anderzijds nieuwe tegenstellingen

in zich herbergt, tegenstellingen die lopen langs de lijnen van culturen. Die culturen worden op hun beurt vooral gevormd door hun religieuze kernen. Huntington benadrukt dan ook in beide boeken dat er in de laatste jaren van het tweede millennium een 'unsecularization' waarneembaar is. Verder voorspelt hij, eveneens in beide boeken, dat de belangrijkste 'cultural clash' van de komende jaren die tussen het westen en de moslimwereld zal zijn. De aanslagen van 11 september 2001 lijken dit te bevestigen.¹ *Wie zijn wij?* is in feite een vervolg op *The clash of civilizations* waarbij de westerse beschaving, in het bijzonder het Amerikaanse 'cultuurblok', wordt uitgelicht.

Huntingtons onderbouwing van zijn hoofdthese, namelijk dat het angelprotestantisme de culturele kern vormt van de VS, is nogal zwak. Zijn voornaamste argument is de statistiek: hij meent aan te kunnen tonen dat de meerderheid van de Amerikaanse bevolking de VS ziet als angelprotestants. Daarnaast gebruikt hij ramingen van zaken die ingewikkeld te meten zijn, omdat de resultaten samenhangen met lastige definitiekwesties. De cijfermatige ondersteuning is vaak voor een andere uitleg vatbaar dan de manier waarop Huntington deze gebruikt.

Om de waarde van ramingen in te kunnen schatten, is in veel gevallen meer informatie nodig. Zo gebruikt Huntington de 'gemiddelde klassering op grond van de antwoorden op zeven vragen' als het gaat om 'geloven in een godsdienst'.² De vragen echter, staan er niet bij. Dit maakt een zorgvuldige beoordeling van het gepresenteerde statistische materiaal niet mogelijk. De indruk ontstaat zo dat Huntington door sterke beweringen en het laten ontbreken van de achtergrond van de cijfermatige ondersteuning niet wil dat er aan zijn beweringen kan worden getwijfeld. Verder zegt Huntington dat de mening van de meerderheid (wat moet blijken uit gepresenteerd statistisch materiaal) van grote wetenschappelijke waarde is. Op deze wijze lijkt Huntington zijn publiek te misleiden door wetenschappelijk beweringen te baseren op de overheersende publieke opinie. Dit is een ernstige zaak, omdat de mening van de meerderheid van de bevolking niet als des-

1 De aanslagen in Madrid en de moord op Theo van Gogh zouden gezien kunnen worden als signalen die in de richting wijzen dat dergelijke spanningen ook in Europa te ontwaren zijn. Gerhard Schröder nam onlangs zelfs de woorden 'Kampf der Kulturen' in zijn mond, Angela Merkel, 'Schröder warnt vor Kampf der Kulturen', *Der Spiegel*, 20 november 2004.

2 Samuel Huntington, *Wie zijn wij? Over de Amerikaanse identiteit* (Amsterdam 2004) [vertaald uit het Engels; oorspronkelijke titel: *Who are we? The challenges to American national identity* (z.p. 2004)] 102-103, aldaar tabel 5.1.

kundige analyse kan worden beschouwd. Het kan slechts gebruikt worden als indicator van een maatschappelijk gevoel of idee en niet als fundering van wetenschappelijke beweringen die kennis van zaken, ervaring en een degelijke onderbouwing vereisen.

De ideologische fundamenteën van Amerika: Reformatie of Verlichting?

Geheel in tegenstelling met de heersende opvatting, beweert Huntington dat de Amerikaanse Revolutie het product is van de Reformatie.³ Hij stelt zelfs: 'zonder de Reformatie zou het Amerika zoals we dat nu kennen niet hebben bestaan'.⁴ Huntington veronderstelt dat Amerika als protestantse samenleving is gesticht en vindt daarin een legitimatie voor angelprotestantse suprematie. Dat Amerikanen en niet-Amerikanen de VS zien als protestants land en het vormende belang van de Engelse Puriteinse Revolutie geeft Huntington als enige onderbouwing voor zijn afwijkende mening. In het verlengde van De Tocquevilles uitspraak: 'Amerika is gelijkwaardig geboren en hoefde dat daarom niet meer te worden', stelt Huntington dat Amerika protestants werd 'geboren en (...) dat daarom niet meer [hoefde] te worden'.⁵

Juist in die opmerking van De Tocqueville schuilt nu het grote verschil met Huntingtons opvatting over de ontstaansprincipes van de VS. De gedachte 'gelijkwaardig geboren' te zijn, valt direct te herleiden tot de principes van de Verlichting. De Amerikaanse Revolutie had haar basis in de *Declaration of Independence* van 4 juli 1776. Hierin staat duidelijk 'that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable rights, that among these are Life, Liberty, and the pursuit of Happiness'.⁶ Onvervreembare rechten als leven, vrijheid en het nastreven van geluk zijn duidelijke kenmerken van de Verlichting. Net als De Tocqueville ziet Carl L. Becker, autoriteit op het gebied van de Amerikaanse *Declaration of Independence*, een duidelijke connectie tussen de Amerikaanse

3 Over het algemeen wordt aangenomen dat de Amerikaanse Revolutie het product is van de Verlichting en dat de Verlichtingsidealen zijn terug te vinden in de *Declaration of Independence* en de Amerikaanse grondwet.

4 Huntington, *Wie zijn wij?*, 76.

5 Ibidem, 77.

6 Benjamin Ginsberg en Theodore J. Lowi, *American government. Freedom and power* (zevende druk; New York en Londen 2002) A3.

John Trumbull, *Declaration of independence*, Yale University Art Gallery. Uit: Joel Colton, Lloyd Kramer en R.R. Palmer, *A history of the modern world* (negende druk; New York 2002).

Revolutie en de Verlichting. Hij schrijft dat de Amerikaanse Revolutie goed werd ontvangen in Frankrijk en werd beschouwd als bevestiging van lang geaccepteerde ideeën die daarvoor alleen nog maar in theorie bestonden en nog nooit in de praktijk waren gebracht.⁷

In de *Declaration of Independence* wordt weliswaar nog gesproken van de 'Creator', maar toen de VS een duidelijke structuur kregen en de staatsinrichting werd geregeld, kwam God niet voor in de Grondwet (1789). De VS waren en zijn een zeer religieus land, maar, en hier ligt duidelijk het verschil met wat Huntington beweert, de opstellers van de onafhankelijkheidsverklaring hebben zich altijd beroepen op de principes en uitgangspunten van de Verlichting. Dat bleek ook later bij het schrijven van de Grondwet waarin onder andere wordt gesproken van het promoten van de algemene welstand en het beveiligen van de zegeningen van de vrijheid.⁸

Zoals gezegd, zijn er vele kenmerken van de Verlichting binnen de Amerikaanse Revolutie en de producten daarvan te onderscheiden. Wellicht het

7 Carl L. Becker, *The Declaration of Independence. A study in the history of political ideas* (herziene druk; New York 1970) 231.

8 Ginsberg, *The Declaration of Independence*, A6.

belangrijkste voorbeeld in deze is de *trias politica* van Montesquieu, die gestalte heeft gekregen in de Grondwet. Met een uitvoerende, wetgevende en rechterlijke macht, voldoen de VS aan de beschrijvingen van Montesquieu van drie onafhankelijke en elkaar in balans houdende machten. Door middel van dit stelsel werden absolutistische regeringsvormen uitgebannen zodat de idealen van de Verlichting werden gewaarborgd.

De historicus Robert Palmer ziet de Amerikaanse Revolutie als 'the earliest succesful assertion of the principle that public power must arise from those over whom it is exercised'.⁹ Hij voegt daar aan toe dat het duidelijk is dat mensen als John Adams (Amerika's tweede president en een van de ondertekenaars van de *Declaration of Independence*) zich hebben laten leiden door Verlichtingsfilosofen. Adams zou over de Grondwet van de staat Massachusetts hebben gezegd dat het Locke, Sidney, Rousseau and De Mably gereduceerd tot praktijk is.¹⁰

Ook Thomas Jefferson (Amerika's derde president en een van de ondertekenaars en opstellers van de *Declaration of Independence*) gaf duidelijk aan leven, vrijheid en het nastreven van geluk van fundamenteel belang te vinden. Wanneer van deze zaken geen sprake was, zou revolutie niet een optie moeten zijn, maar een plicht. Hij was een fel tegenstander van het conservatieve Engelse politieke systeem en zocht steun in buitenlandse revoluties als bevestiging van en steun aan de vrijheid in de jonge Amerikaanse staat.¹¹ De bescherming van de vrijheid van het individu tegen de overheid is een principe dat valt te herleiden tot John Locke, één van de belangrijkste Verlichtingsfilosofen. Hieruit blijkt dat Jefferson de idealen van de *Declaration of Independence* en de in de Grondwet geformuleerde vrijheden duidelijk van een Verlichtingsfilosoof heeft overgenomen. Ook blijkt al uit de eerste alinea van de *Declaration of Independence* dat Lockes opvattingen over natuurrecht zijn overgenomen.¹²

9 Robert R. Palmer, *The age of democratic revolution*. A political history of Europe and America, 1760-1800 II (Princeton en Londen 1959) 185. Palmer vraagt zich af of er überhaupt wel sprake was van een revolutie en niet slechts van een opstand om de vrijheden van Amerika te waarborgen ten overstaan van Groot-Brittannië. Gemakshalve wordt door ons gebruik gemaakt van de aanduiding revolutie.

10 Palmer, *The age of democratic revolution*, 223.

11 Susan Dunn, *Sister revolutions. French lightning, American light* (New York 1999) 162-163.

12 Jan Bor, Jelle Kingma en Errit Petersma ed., *De verbeelding van het denken. Geïllustreerde geschiedenis van de westerse en oosterse filosofie* (zesde druk; Amsterdam en Antwerpen 2000) 262 en Ginsberg, *American government*, A3.

'When in the course of human events, it becomes necessary for one people to dissolve the political bands which have connected them with another, and to assume among the Powers of the earth, the separate and equal station to which the Laws of Nature and of Nature's God entitle them, a decent respect to the opinions of mankind requires that they should declare the causes which impel them to the separation.'¹³

Huntington ziet het angelprotestantisme als het primaat voor de culturele identiteit van de VS. Dit is vreemd, omdat de VS nu juist bestaan uit een grote verzameling immigranten uit alle delen van de wereld, met verschillende etnische en religieuze achtergronden.

De eerste immigratiegolf stamt uit de periode 1680-1776. Dit waren immigranten die kwamen naar de koloniën en die vooral afkomstig waren uit Schotland, Ierland en Duitsland. De tweede immigratiegolf omvat de periode 1820-1890 met mensen uit Duitsland, Ierland, Groot-Brittannië Scandinavië Frans-Canada, China, Zwitserland en Nederland. De derde immigratiegolf tussen 1890-1930 bevatte vele nieuwe immigranten uit landen als Italië Polen, Hongarije, Mexico, Rusland, Tsjecho-Slowakije Griekenland, Portugal, Syrië Japan en de Filipijnen. Het was ook de periode dat de immigratierestricties opkwamen. In 1924 kwam er de *National Origins Act* die quota instelde gebaseerd op het land van herkomst.¹⁴ Zo reguleerde de Amerikaanse overheid de immigrantenstroom en kon zij beter bepalen uit welke landen de meeste immigranten mochten komen. De vierde immigratiegolf begon in 1965 en duurt tot op de dag van vandaag. Tussen 1960 en 1998 hebben ongeveer 31 miljoen mensen zich gevestigd in de VS en de grootste groepen vormen de Mexicanen en de Cubanen. De Mexicanen waren tussen 1960 en 1999 zelfs de grootste groep immigranten. Waar in 1960 de Europeanen de Mexicanen nog op de voet volgden in immigrantenaantallen, waren het in 1999 vooral Aziaten en andere Latijns-Amerikanen die de Mexicanen volgden als grootste immigrantengroepen.¹⁵

Met de komst van deze immigranten werden de VS in religieus opzicht diverser. Zo werd de groep katholieken groter en, vanaf voornamelijk de derde immigratiegolf, nam ook het aantal joden toe.¹⁶ Er kan dan ook worden gesteld dat de VS bestaan uit een grote diversiteit aan etnische

13 Ginsberg, *American government*, A3.

14 David Mauk en John Oakland, *American civilization, An introduction* (derde druk, Londen en New York 2002) 50-59.

15 Mauk, *American civilization*, 59, aldaar tabel 2.1.

16 Ibidem, 54.

en religieuze immigranten.¹⁷ De angelpresidenten waren simpelweg de eersten. Amerika is een land van immigranten en één groep kan niet een uniek dominante positie worden toegekend waaraan alle andere groepen zich moeten assimileren, zoals Huntington betoogt.

Patriottisme versus kosmopolitisme?

In zijn betoog stelt Huntington telkens twee begrippenparen tegenover elkaar. Patriottisme en vaderlandsgezindheid beschouwt hij als tegenpolen van multiculturalisme en kosmopolitisme. Terwijl hij de ene kant van dat spectrum, het patriottisme, duidelijk uitwerkt en een invulling geeft met een angelpresidentse culturele kern die hij ziet in de Amerikaanse samenleving, laat hij de andere kant ervan vrijwel ongemoeid. Het kosmopolitisme is voor Huntington klaarblijkelijk geen serieus te nemen optie, althans, die indruk wekt hij door de voordelen van deze zienswijze niet of nauwelijks aan de orde te stellen.

Welnu, wat is dat dan eigenlijk, kosmopolitisme? Om een antwoord te vinden op deze vraag kun je te rade gaan bij een hele reeks denkers, die ongeveer begint bij de klassiek-Griekse stoïcijnen en via verlichtingsdenkers als Immanuel Kant eindigt bij moderne kosmopolieten als Martha Nussbaum, Jacques Derrida en Ulrich Beck.¹⁸ Nussbaum geeft een zeer bruikbare definitie van het begrip kosmopolitisme. In haar betoog stelt ze het, net als Huntington dat doet, tegenover het patriottisme; ze presenteert het als een bruikbaar alternatief:

'I believe (...) that this emphasis on patriotic pride is both morally dangerous and, ultimately, subversive of some of the worthy goals patriotism sets out to serve – for example, the goal of national unity in devotion to worthy moral ideals of justice and equality. These goals, I shall argue, would better be served by an ideal that is in any case more adequate to our situation in the contemporary world, namely the very old ideal of the cosmopolitan,

17 De grootste religieuze stromingen zijn: protestantisme, katholicisme en jodaisme. Zie: Mauk, *American civilization*, 302.

18 Zie bijvoorbeeld Immanuel Kants befaamde en onder kosmopolieten veelgelezen *Zum ewigen Frieden* (1795), Jacques Derrida's *Cosmopolites de tous les pays, encore un effort!* (Parijs 1997), Ulrich Becks *Der kosmopolitische Blick oder: Krieg ist Frieden* (Frankfurt a.M. 2004) en Martha C. Nussbaum, 'Patriotism and cosmopolitanism', in: Martha C. Nussbaum en Joshua Cohen ed., *For love of country. Debating the limits of patriotism* (Boston 1996).

Stripje 'In the shadow of the towers' van Art Spiegelman, uit: Marc Chavannes, "Ik zocht mijn verstand terug." Art Spiegelmans frontbericht van zijn 9/11-trauma; *NRC Handelsblad*, 25 september 2004.

the person whose allegiance is to the worldwide community of human beings [cursivering van ons, RH en DJB].¹⁹

Teruggrijpend op de stoïcijnen schetst Nussbaum het kosmopolitisme als een humanistisch ideaal van wereldburgerschap. In haar ogen heeft het een aantal belangrijke voordelen dat het patriottisme niet kan bieden: door een bredere zienswijze te hanteren, ontstaat er een grotere distantie van het eigene en leert men meer over zichzelf; het oplossen van internationale problemen zal beter verlopen ten gevolge van meer wederzijds begrip en intensievere samenwerking; we zullen ons moreel verplicht voelen ten opzichte van onze medemens (ook in het buitenland) om hem een kans te bieden zijn eigen geluk na te streven.²⁰ In Huntingtons boek blijft deze visie ten onrechte zwaar onderbelicht.

Aan Nussbaums betoog zit echter ook een aantal haken en ogen.

In de eerste plaats gaat ze de vraag uit de weg hoe het onderwijs, dat in haar ogen in een kosmopolitische wereld een belangrijke rol zou moeten spelen, vorm gegeven dient te worden. Ze zegt expliciet de 'more concrete task' van het beantwoorden van deze vraag te vermijden en gaat vervolgens verder met de zojuist genoemde voordelen van de kosmopolitische blik.²¹ Daarmee raakt ze een van de kernproblemen waar de voorvechters van deze blik mee van doen hebben: hun ideaal is weliswaar bijzonder mooi en nobel en op ingenieuze wijze uit te werken in prachtige gedachtebouwsels, maar hoe dienen deze in de praktijk gebracht te worden? Is dit überhaupt wel mogelijk? Kort gezegd, is het kosmopolitische alternatief niet een goed-

19 Nussbaum, 'Patriotism', 4.

20 Ibidem, 9-13.

21 Ibidem, 10-11.

bedoeld maar onuitvoerbaar streven van een stelletje ivoren-toren-intellectuelen die vanuit hun bureaustoel heel goed menen te kunnen zeggen hoe het met de wereld verder moet, maar eenmaal in deze wereld geplaatst met de mond vol tanden staan?

Een tweede eigenaardigheid van Nussbaums visie is de wat radicale positionering *tegenover* het patriottisme. Net als Huntington ziet ze het kosmopolitisme en het patriottisme als twee uitersten van een spectrum. De vraag is echter of dit terecht is. Merkwaardigerwijze geeft Nussbaum daar in haar eigen tekst - klaarblijkelijk zonder zich daarvan bewust te zijn - het antwoord op: 'We need not give up our special affections and identifications, whether ethnic or gender-based or religious [or national, RH en DJB].'²²

Wat Nussbaum hier in feite zegt, is het volgende: als kosmopoliet hoeft je je andere identiteiten niet op te geven, als je je maar realiseert dat je uiteindelijk deel bent van een door ieder mens gedeelde identiteit, namelijk die van wereldburger. Ofwel: kosmopolitisme en patriottisme zijn in feite best met elkaar te combineren. Na deze constatering rijst de vraag waarom Huntington en Nussbaum deze twee visies tegenover elkaar stellen. Waarom kunnen we, of, toegespitst op Huntingtons boek, de Amerikanen, geen patriotten *en* kosmopolieten zijn?

Politieke implicaties

Uit het voorgaande is gebleken dat Huntington in *Wie zijn wij?* de Amerikaanse culturele identiteit helder af probeert te bakenen als een diepgewortelde angelprotestantse identiteit. Een belangrijke vraag die hierbij rijst is de volgende: heeft Huntingtons constatering ook politieke implicaties? En zo ja, welke?

Vanuit een optiek die er van uitgaat dat elke identiteitsbepaling niet alleen een afbakening van het eigene is, maar ook een contrastering met het andere, zou je kunnen zeggen dat Huntingtons visie een gevaarlijke, vijandscheppende stellingname is. Immers, zoals aanhangers van deze visie plegen te zeggen: waar zelfdefinitie plaats vindt, ofwel definitie van het 'eigene', vindt ook definitie plaats van datgene wat niet eigen is, ofwel het 'andere'. Het creëren van een contrast is dus inherent aan het invullen van een identiteit. Het creëren van een contrast zou je weer kunnen zien als het

22 Ibidem, 9.

prediken van vijandschap.²³

Het volgende citaat uit *Wie zijn wij?* pleit ervoor Huntington indirect te zien als 'vijandschepper':

'(...) als de externe bedreigingen zich slechts met tussenpozen, op onduidelijke wijze in geringe mate voordoen, blijven de Amerikanen mogelijk verdeeld over de precieze aandelen van hun credo, taal en centrale cultuur [de angelprotestantse, RH en DJB] in hun nationale identiteit.'²⁴

Tegelijkertijd beweert Huntington dat het belangrijk is dat de angelprotestantse cultuur in Amerika zal prevaleren. Tel je dit citaat en deze bewering bij elkaar op, dan is de conclusie op zijn minst dat het hebben van vijanden geen kwaad kan en op zijn ergst dat de VS een vijand nodig heeft.

Fervente Bush-critici verwijten de Amerikaanse president dat hij op zoek is naar vijanden, omdat hij niet zonder kan. Dat sluit aan bij de 'meest radicale' conclusie die je uit Huntingtons stellingname zou kunnen trekken. En dit verbaast op zich niet, want Huntington is iemand die je wat betreft buitenlands beleid tot het neoconservatieve (en dus pro-Bush-) 'kamp' kan rekenen: hij is samen met Irving Kristol, een van de *Founding Fathers* van het Amerikaanse neoconservatisme en tevens redacteur van het tijdschrift *Commentary*, werkzaam bij het overwegend neoconservatieve magazine *The national interest*.²⁵

De wereldgeschiedenis heeft laten zien, dat het creëren van tegenstellingen langs de lijnen van de natiestaat, zoals Huntington dat volgens sommigen doet, uitermate riskant kan zijn. Niet alleen de wereldoorlogen, maar ook de oorlogen op de Balkan en aan de grenzen van de voormalige Sovjet-Unie in de jaren negentig zijn voor een belangrijk deel het gevolg van

23 Michel Foucault en Edward Said hebben over deze materie veel geschreven.

24 Huntington, *Wie zijn wij?*, 193.

25 Kristol publiceerde in 1995 *Neoconservatism. The autobiography of an idea. Selected essays 1949-1995* (New York 1995). Het tijdschrift *Commentary* is als het gaat om het Amerikaanse buitenlandse beleid een tijdschrift van *hardliners*, waarin de strijd tegen het terrorisme een van de belangrijkste thema's vormt. Een bezoek dat wij op 21 oktober 2004 aan de website van het blad brachten, bevestigde dit meteen. Prominent op de pagina stond een link naar Norman Podhoretz' artikel 'World War IV'. How it started, what it means and why we have to win', *Commentary* 118 (2004) afl. 2 17-54. In dit artikel wordt de strijd tegen het communisme gemunt als de Derde Wereldoorlog en de strijd tegen het terrorisme als de onvermijdelijke Vierde Wereldoorlog.

doorgeslagen nationalisme. En, zoals de laatste jaren uit vele onderzoeken over de relatie tussen idee en realiteit is gebleken, gaat er aan dergelijke aberraties in de wereldgeschiedenis altijd iets vooraf: de vorming van een nationaal 'verhaal'.²⁶ Vanuit deze optiek zou je kunnen stellen dat Huntington momenteel bezig is bij te dragen aan de vorming van een nieuw nationaal verhaal, een verhaal dat net als al die andere verhalen wellicht een catastrofale uitwerking zal hebben.

Tegen het idee dat Huntington vijandschappen creëert die gevaarlijk zouden kunnen zijn, vallen echter twee belangrijke argumenten in te brengen.

Ten eerste zou men kunnen zeggen, dat Huntington geen vijandschappen creëert, maar ze benoemt. Er zijn tenslotte ook grote contrasten tussen de moslimwereld en de Amerikaanse cultuur zichtbaar, contrasten die voor bijvoorbeeld moslimfundamentalisten een reden zijn om de Verenigde Staten als vijand te zien.²⁷ Om er een paar te noemen: waar de traditionele islamitische wetenschap een gesloten systeem van kennisvergarig handhaaft en de leer van de Koran als maatstaf hanteert, staat de westerse wetenschap open voor nieuwe kennis en is het primaire epistemologische criterium dat van logica en bewijsvoering; waar westerse samenlevingen gekenmerkt worden voor een publieke ruimte die gericht is op pluralisme, (zelf)kritiek en tolerantie, zijn traditioneel-islamitische samenlevingen gesloten en onderworpen aan de *sharia*.²⁸

In de tweede plaats hoeft het aanwijzen van een eigen identiteit niet per definitie te betekenen dat je daarmee ook een sterk vijandbeeld probeert te verspreiden en oorlog probeert te prediken. In *Wie zijn wij?* is Huntington primair inwaarts gericht: hij schetst kenmerken van de Amerikaanse identiteit en probeert de wortels van de Amerikaanse cultuur te achterhalen.

26 Om slechts een greep te doen uit de stortvloed aan literatuur die recentelijk is verschenen over dit thema: Benedict Anderson, *Imagined communities. Reflections on the origin and spread of nationalism* (Londen 1983); Ernest Gellner, *Nationalism* (Londen 1998); Eric Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780. Programme, myth, reality* (Cambridge 1992) en Eviatar Zerubavel, *Time maps. Collective memory and the social shape of the past* (Chicago 2003).

27 Voor alle duidelijkheid: het gaat hier om theoretische ideaaltypen, die weliswaar in de werkelijkheid niet op de beschreven wijze te vinden zijn, maar desalniettemin een goed houvast bieden om de verschillen tussen de Islam en het westen te inventariseren.

28 Caroline Cox en John Marks, *The 'West', Islam and Islamism. Is ideological Islam compatible with democracy?* (Londen 2003) 12-19 en 47.

Soms noemt hij weliswaar verschillen tussen deze cultuur en andere culturen, maar dat hoeft niet te betekenen dat hij daarmee wil zeggen dat deze verschillen per definitie tot vijandschappen zullen leiden. Op de vraag of Huntington het conflict verheerlijkt, is dan ook geen eenduidig antwoord te vinden.

Besluit

Met *Wie zijn wij?* heeft Huntington in feite een vervolgstudie geschreven op zijn spraakmakende boek *The clash of civilizations*, een vervolgstudie in die zin dat hij in zijn nieuwe boek één van de geïdentificeerde beschavingen uit *The clash* onder de loep neemt. Zijn bewering dat het angelprotestantisme de kern vormt van het Amerikaanse beschavingsblok is echter om een aantal redenen niet overtuigend. De cijfermatige onderbouwing van Huntingtons these is ronduit zwak en hij onderschat de impact die de Verlichting had en heeft op het Amerikaanse politieke systeem. Daarnaast bestempelt hij het angelprotestantisme als culturele kern van de Verenigde Staten, terwijl de Amerikaanse samenleving een grote diversiteit aan culturen kent. Tenslotte stelt hij ten onrechte de begrippen kosmopolitisme en patriottisme lijnrecht tegenover elkaar, terwijl beide levenshoudingen elkaar niet uitsluiten.

In politieke zin is *Wie zijn wij?* op verschillende manieren te duiden. Enerzijds valt er iets voor te zeggen dat Huntington vijandschappen lijkt te accentueren en in zekere zin zelfs lijkt te verheerlijken. Anderzijds echter, zou men kunnen zeggen dat hij slechts de Amerikaanse beschaving benoemt, zonder daarmee verder de verhouding met andere beschavingen op scherp te willen stellen.

Dit alles in acht genomen, is *Wie zijn wij?* een matig beargumenteerd betoog, dat echter wel van groot belang is, omdat het probeert de enige overgebleven grootmacht van een cultureel label te voorzien. Daarnaast is het boek een poging tot inventarisatie van de huidige mondiale verhoudingen. Hoewel het resultaat mager is, is het ondernemen van een dergelijke poging bewonderenswaardig.